

Priročnik za samostojno branje in interpretacijo Gospe Bovaryjeve G. Flauberta

Flaubert, Gustave (1996). Gospa Bovaryjeva. Spremnna besedila napisala Nada Barbarič. (Zbirka Klasje). Ljubljana: DZS.

Pouku književnosti oziroma njegovim ciljem in nalogam pripada osrednje mesto v srednješolski jezikovni ter literarni vzgoji in izobraževanju. Vloga in pomen tega področja sta vidna v oblikovanju teorije in prakse pouka književnosti, ki temelji na osnovni predpostavki, da je literarno delo osnova pouka. Pri njegovi interpretaciji sodeluje poleg učitelja tudi učenec kot polnopravni estetski subjekt. Naloga pouka književnosti je v učencu vzbuditi estetsko doživetje in mu omogočiti razvoj literarnoopazovalnih sposobnosti, s katerimi bo razvil kritičnega duha in si oblikoval literarni okus. Če govorimo o virih za pouk književnosti v tem smislu, se pouk književnosti poleg izvirnih literarnoumetnostnih napaja tudi pri posebej prirejenih besedilih. Književno didaktiko primarno zanimata koncept in struktura ravno teh besedilnih didaktičnih virov (učbenikov, priročnikov ipd.), saj so pri pouku nezamenljiva osnova za delo.

Literarnoumetnostna besedila najdemo razen v berilih/učbenikih tudi v posebej oblikovanih izdajah obveznega branja za srednješolce (gimnazijce). Med takimi izdajami so zelo pomembne tiste iz zbirke *Klasje*, ki jih že nekaj let izdaja DZS. V njih najdemo poleg integralnih ali skrajšanih besedil iz slovenske in svetovne književnosti tudi informacije o literarnoumetnostnem besedilu, njegovi umetniški naravi ter o zmožnostih recepcije in komuniciranja z besedilom v vzgojno-izobraževalnem procesu. Tovrstne izdaje so namenjene predvsem srednješolcem, ki lahko v njih najdejo mnogo pobud za lastno raziskovanje, zato je osnovna vrednost takih izdaj njihova literarnodidaktična narava.

Ena izmed knjig iz zbirke *Klasje* je posvečena Flaubertovemu romanu *Gospa Bovaryjeva*. Priredila in osmislila jo je Nada Barbarič. Iz zanimanja, ki ga didaktična znanost že leta kaže za ta roman, so izšle številne teorije romana, med katerimi je zelo pomembna tista, ki se je osredotočila na celostno interpretacijo romana. Zanimanje didaktične znanosti za roman se pokriva z literarnimi interesi srednješolcev; dokazano je, da je srednješolcem najbližja realistični vrsta proze in da je na prvem mestu njihovega zanimanja evropski realistični roman. Poleg likov in zgodbe jih najbolj zanimajo tematsko-idejna zasnova romana, kompozicija, jezik in slog. To so ravnine, o katerih Nada Barbarič osmišljeno govori v več poglavjih omenjene izdaje. Avtorica je, upoštevajoč osnovne določilnice, po katerih poteka interpretacija romana (učenčeva recepcija, literarnoumetniška narava romana, literarnozgodovinske okoliščine nastanka romana), in dejstvo, da zahteva interpretacija najzapletenejše literarne vrste (romana) od učitelja precej sposobnosti, od učenca pa izjemno udejstvovanje, učencem ponudila navdihujoče gradivo, ki jim bo v pomoč pri njihovem delu. Zato si vsako posamezno poglavje zasluži nekaj besed.

Skrbno izbrani podatki v prvem poglavju *Kronološki pregled Flaubertovega življenja in dela* kronološko sledijo najpomembnejšim dogodkom v življenju in literarnem snovanju velikega francoskega romanopisca. Z njimi umestimo besedilo. Čeprav je vprašanje umestitve v didaktični literaturi obdelano, je v učbenikih/berilih pogosto izpuščeno in tudi pri pouku neredko zanemarjano. Svet umetniškega dela je avtonomen svet, zato ga lahko doživljamo tudi zunaj časovnih in prostorskih določilnic, to je tako imenovano subjektivno doživljanje dela. Pri srednješolski interpretaciji literarnega dela se poleg subjektivnega doživljanja dela raziskujejo tudi vse pomembne okoliščine, ki so v njem objektivirane, rezultat tega raziskovanja pa vodi k objektivnemu vrednotenju literarnega dela in h kritičnemu razmerju do njega, kar je ena od pomembnejših nalog pouka književnosti.

Tudi poglavje *Gustave Flaubert in njegov čas* sledi takemu pristopu k romanu. Avtorica je v obliki sinhrono preglednice prikazala najpomembnejše dogodke iz Flaubertovega življenja in dela, dogajanja v evropski (in slovenski) kulturi ter zgodovinske dogodke (tudi znanstvena odkritja), zajemene z letoma književnikovega rojstva in smrti (1821-1880). Ta primerjalni pregled učencu ne bo samo olajšal umestitve romana *Gospa Bovaryjeva* v celotni Flaubertov opus in ustvarjalno obdobje, v katerem je nastal, oziroma v slogovno obdobje, ki mu pripada, ampak bo osvetlil tudi okoliščine, ki so pogojevale njegov nastanek (družbeni in literarni kontekst). S tem je avtorica k delu pristopila zgodovinsko in tako določila mesto Flaubertovega izjemnega dela v vrsti evropskih literarnih stvaritev.

Nadaljnjih dvajset strani, enostavno naslovljenih *Uvodne opombe*, je razdeljeno na nekaj delov. Prva dva (*Politično in družbeno ozračje v Franciji v letih 1850-1860* ter *Gustave Flaubert v letih 1850-1860 in nastanek romana Gospa Bovaryjeva*) se ukvarjata z umestitvijo romana *Gospa Bovaryjeva* v Flaubertov opus. Avtorica spremlja njegovo genezo od leta 1850, ko ga Flaubert začne pisati, do let, ki sledijo »procesu Bovary«. Ta umestitvena besedila prinašajo nove podatke o romanu: začetna ideja in viri, njegova tema, pisateljeve ustvarjalne težave, proces proti avtorju in njegovemu romanu. Taka umestitev literarnega dela ima poleg informativne tudi motivacijsko vlogo — učenca seznanja s podatki, brez katerih ne more vstopiti v besedilo, hkrati pa ga motivira za ta vstop.

Naslednji deli pod skupnim naslovom *Notranja zgradba Gospe Bovaryjeve* so posvečeni strukturi romana. Avtorica izhaja iz tridelne kompozicije romana, ki temelji na treh obdobjih Emminega življenja (oziroma na treh moških v njenem življenju); ta so shematsko povezana s tremi mesti francoske (normandijske) province, Tostesom, Yonvillom in Rouenom. Nova romaneskna struktura, o kateri lahko govorimo pri Flaubertu, bo učencem bolj jasna, če bodo pri samostojnem delu sledili »napotkom« Nade Barbarič. *Analiza posameznih delov romana glede na notranjo zgradbo* se ukvarja s podrobnejšo analizo vsakega od treh delov romana. Učenec bo v teh analizah našel osnove za aktualizacijo romana, tako da bo uporabil avtoričina izhodišča za razpravljanje o modernosti Flaubertovega rokopisa. V veliko pomoč mu bodo tudi shematične ponazoritve notranjih stanj glavne junakinje v razmerju do Charlesa, Emminega »čustvenega« kroga v Yonvillu in njene tragične poti do usodnega konca.

Ena od pomembnejših ravnin Flaubertovega romana so literarne osebe, s katerimi je, ne glede na njihovo individualizacijo, romanopišev kritični duh, ki sovraži neumnost in malomeščanskost, ustvaril tipe. O njih govori del *Osebe in njihova vloga v notranji zgradbi Gospe Bovaryjeve*. Nada Barbarič govori, izhajajoč iz Flaubertove izjave »Psihološki analizi je treba dati hitrost, čistost in potek pripovedi«, o karakterizaciji literarnih oseb, ki se razteza nad prikazom dogajanja. Učenec bo pri interpretaciji ob pozornem branju avtoričinih sodb o glavni junakinji romana in drugih osebah spoznal, da je »gibalo« dogajanja v romanu Emma Bovary, druge literarne osebe pa so v podrejenem položaju.

Glede na koncept celostnega preučevanja se roman razčlenjuje na strukturne prvine, med katerimi so zelo pomembne njegove jezikovno-slogovne značilnosti. Znano je, da se starejši srednješolci radi osredotočijo na jezik in slog pripovedne proze. Flaubertov roman je seveda primer, na

katerem lahko preučujemo različne pripovedne postopke. O njih govori del *Pripovedovalec in slog v Gospe Bovaryjevi*. Avtorica postavlja na prvo mesto tiste Flaubertove novosti v tehniki pisanja (svoje sodbe podkrepi s citati iz romana), ki ga oddaljujejo od realističnega pripovednika in ga približujejo sodobnemu romanopiscu: spremenjena vloga pripovedovalca, drugačna vloga opisovanja in pripovedovanja, notranji monolog in oris. Posebej poudarja kontrastiranje kot tehniko, ki jo Flaubert najpogosteje uporablja — tako pri načinu izbire besed, organizaciji stavkov in njihovem povezovanju v višje enote, kot tudi pri oblikovanju samostojnih motivov pri karakterizaciji literarnih oseb in prikazu okolja.

Kako naj učenec vzpostavi dialog z idejno osnovo romana, N. Barbarič pokaže v *Ideji romana Gospa Bovaryjeva*, kjer pojasni pojem bovarizem ter poudari pesimizem in satiričnost Flaubertovega rokopisa. Opozori tudi na dosedanje interpretacije romana, ki še vedno niso prinesle končne sodbe o tem klasičnem delu evropske književnosti. Ravno ta odprtost romana ponuja nove možnosti za analizo, kar lahko pri pouku izkoristimo kot izziv za učenčevo individualno razlago različnih ravni romana.

Bibliografija prinaša podatke o slovenskih prevodih *Gospe Bovaryjeve* in seznam virov, ki jih je avtorica uporabljala pri svojem pristopu k Flaubertovemu romanu. To poglavje je lahko učencem v pomoč pri preučevanju recepcije romana *Gospa Bovaryjeva* v slovenski literarni kulturi ter pri dodatnih nalogah za navajanje na izpisovanje bibliografskih podatkov (npr. v šolski knjižnici).

Znano je, da imajo v vzgojno-izobraževalnem procesu poleg literarnoumetnostnih in znanstvenih besedil zelo pomembno vlogo tudi ilustracije. Ilustracija učencu ponuja možnost, da na nov način vidi, doživi in razume literarnoumetniško vsebino. Ne prevelik, vendar raznovrsten in poznavalski izbor ilustracij Nade Barbarič (Lernotova karikatura Flaubert secira Gospo Bovaryjevo; Courtinova litografija Rouena iz leta 1849; Flaubertova skica Yonvilla; pisatelj rokopis zadnjega poglavja *Gospe Bovaryjeve*; stran iz modnega časopisa *La Corbeille*, ki ga je brala Emma Bovary; Richemontova ilustracija k francoski izdaji *Gospe Bovaryjeve*) bo učencu omogočil vstop v ozračje dela, v značilnosti časa, ki mu delo pripada, pospešil bo recepcijo literarnega dela na čustveni, domišljjski in intelektualni ravni ter razširil učenčev doživljajsko-spoznadni kontekst. Posebej je treba poudariti faksimile Flaubertovega rokopisa, ki ga lahko uporabimo kot dopolnilo pri spoznavanju ustvarjalnega procesa ali kot podlago za besedilno analizo, in sicer pri različnih vrstah učnih ur.

Šolska interpretacija romana se naslanja tudi na literarnokritično literaturo. Učenec bo lahko pri interpretaciji Flaubertovega romana prek kritičnih besedil v poglavju *Mnenja o Flaubertu in Gospe Bovaryjevi* spoznal tudi literarnokritično literaturo o romanu. Pohvalno je, da ta del sledi integralnemu besedilu romana (v prevodu Vladimirja Levstika), saj se literarnokritične prvine v vzgojno-izobraževalni proces najpogosteje vključujejo po branju literarnega dela. Ob samostojnem individualnem branju se bodo bralcu/učencu namreč porodila številna vprašanja, ki zahtevajo literarnokritično ovrednotene odgovore. Z izborom kritičnih besedil je N. Barbarič pokazala poznavanje in določen literarnokritični okus — izbrala je (kratka) kritična besedila in jih kronološko razporedila od tistega neznanega avtorja iz leta 1857 do tistega Janka Kosa iz leta 1989. Učenec bo lahko izbiral med petnajstimi različnimi pristopi in sodbami o Flaubertovi *Gospe Bovaryjevi* ter pisateljevem literarnem postopku (od npr. Zolajevega mnenja iz leta 1881, sodb izvrstnih teoretikov in literarnih zgodovinarjev, kot so Auerbach, Barthes, Žmegač in Kos, do zanimivih mnenj sodobnih francoskih književnikov, kot sta Sartre, Butor idr.), iz katerih bo dobil nujno potrebne informacije za razumevanje romana. Tovrstna besedila lahko vključimo v različne faze vzgojno-izobraževalnega procesa: v fazo motivacije, v osrednjo (analitično) fazo ali v domače branje (samostojno branje doma), skladno z ravnimi interpretacije Flaubertovega romana.

Sodobna didaktična teorija posveča veliko pozornosti problemu organiziranja učenčeve ustvarjalne dejavnosti. Sodobna didaktična znanost se, izhajajoč iz dejstva, da sta doživljanje in spoznanje literarnega dela dva soobstajajoča kategorialna sistema v procesu literarne komunikacije, in upoštevajoč psihološko-spoznavne značilnosti bralca/učenca, posebej ukvarja z

uveljavitvijo ustvarjalnih nalog, ki učenca postavljajo v položaj ustvarjalnega subjekta. Poglavje, ki prinaša *Vprašanja in Teme*, bo v pomoč pri razvijanju različnih doživljajsko-spoznavnih procesov pri učnih urah, posvečenih interpretaciji *Gospa Bovaryjeve*. S sistemom vprašanj in nalog, ki jih predlaga Nada Barbarič, se učenec potrjuje kot ustvarjalna osebnost, kot samostojen raziskovalec. Vprašanja so oblikovana sistemsko. Med njimi so taka, ki motivirajo učenčevo opažanje, intelektualno dejavnost, domišljijo, refleksijo, asociacijske procese idr., nanašajo pa se na različne ravnine Flaubertovega romana (fabulo, literarne osebe, tehniko pisanja, slogovne značilnosti ipd.). Raznovrstne naloge v *Temah* pa sledijo raziskovalnim metodam pri pouku književnosti: analitične (npr. Vzroki in posledice samoprejave Emme Bovary), analitično-kritične (npr. Romantični ideali kot način upora proti nesprejemljivi vsakdanjosti), primerjalne (npr. Motiv nezveste žene v evropskem realističnem romanu) idr. Učenec bo ob reševanju teh nalog samostojno prišel do določenih spoznanj o pisatelju in njegovem delu. Te teme so lahko v pomoč pri pisanju razprav in esejev (npr. Jasnost in večpomenskost Flaubertovega sloga v romanu), kar bo pomagalo povečati učenčeve spoznavne sposobnosti in oblikovati zavestne kritične bralce literarnih del.

Knjiga o Flaubertovem romanu *Gospa Bovaryjeva*, ki jo je uredila Nada Barbarič, je ena iz vrste pomembnih in opaženih knjig, ki jih že leta izdaja DZS v svoji navdihujoče naslovljeni zbirki *Klasje*. S strukturo in kompozicijo združuje prvine, ki učenca usmerjajo k razmišljanju, sklepanju in vrednotenju literarnoumetnostnega besedila. S tem niso v nobenem primeru zmanjšane njene druge vrednote, ki so na voljo drugačni vrsti bralcev. Barbaričeva ponuja precej možnosti za interpretacijo *Gospa Bovaryjeve*. Njeni predlogi bodo učencu, ki bo v njih našel določen kažipot in strokovno pomoč, zagotovo pa tudi spodbudo za samostojno raziskovanje Flaubertovega romana, precej pomagali. Problem šolske interpretacije romana kot najzapletenejše literarne vrste, katerega reševanje zahteva od didaktika/teoretika in učitelja/praktika precejšnjo pripravljenost, se zahvaljujoč takim priročnikom manjša. Delo Nade Barbarič omogoča učencu z uporabo induktivno-deduktivne metode vzpostaviti stik z besedilom ter motivira njegovo doživljanje in racionalno preiščevanje. Literarnoumetnostna in literarnoznanstvena vsebina, povezana z romanom *Gospa Bovaryjeva*, je v avtoričnem pristopu prestavljena v sistem celostne analize romana, ki temelji na rezultatih sodobne didaktične teorije o analizi literarnega besedila in preučevanju pisateljeve ustvarjalnosti pri pouku književnosti. N. Barbarič uveljavlja interpretativne pristope k Flaubertovemu romanu na tistih teoretsko-metodoloških načelih šolske interpretacije, ki so povezani s pojmom literarne komunikacije in recepcije literarnega dela. Avtorica je pri didaktičnem oblikovanju knjige upoštevala postopke, ki bralcu/učencu omogočajo celovitejšo in globljo recepcijo besedila, ga uvajajo v zakonitosti interpretacije besedila, hkrati pa ga usmerjajo tudi na kritičen odziv in estetsko vrednotenje *Gospa Bovaryjeve*.

Besedilo Nade Barbarič o Flaubertovi *Gospa Bovaryjevi* je interpretacijsko čtivo, namenjeno predvsem učencem, v veliko pomoč pa bo tudi profesionalnemu braskemu občinstvu, študentom in učiteljem književnosti. Njena struktura bo nagradila vsakega motiviranega ustvarjalnega prejemnika. Ne bo mu ponudila končnih odgovorov, ampak spodbudo za lastno branje Flauberta. Bralec bo tako postal radoveden sogovorec z neminljivim in vedno aktualnim besedilom velikega Francoza.

Mirjana Benjak

Prevedla Durda Strsoglavec

Pedagoška fakulteta v Pulju, Univerza na Reki